ANA TEMA[1]
Tutuklu Hakları
Ceza İnfaz Kurumlarında
Sağlık Hizmetleri

(Son Güncelleme Tarihi: 28.02.2025)

Giriş

Tutukluların tıbbi tedavisine ilişkin konular, Sözleşme'nin 2. maddesi (yaşam hakkı), 3. maddesi (işkence yasağı) ve 8. maddesi (özel hayata saygı hakkı) kapsamında incelenebilir.

Genel olarak Mahkeme, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin savunmasız bir konumda olduğunu ve yetkili makamların bu kişileri korumakla yükümlü olduğu kanaatine varmıştır (*Rooman/Belçika* [BD], 2019, § 143).

Güncel İçtihatlardan Doğan İlkeler

Sözleşme'nin 2. Maddesi Bağlamında:

- Yetkili makamlar, cezaevinde tutulan kişilerin yaşamını korumak için gerekli tıbbi bakımı sağlamakla yükümlüdür (*Jasinskis/ Letonya*, 2010, § 60);
- Bir kişinin tutulduğu sırada şüpheli koşullarda meydana gelen her ölüm, Devletin söz konusu kişinin yaşam hakkını koruma yükümlülüğünü yerine getirip getirmediği konusunda soru işaretleri doğurabilir (*Karsakova/Rusya*, 2014, § 48);
- Kişinin Devletin sorumluluğu altında tutulduğu sırada meydana gelen bir bedensel yaralanmanın kaynağına ilişkin açıklama yapma yükümlülüğü, bir kişi öldüğünde özellikle bağlayıcı bir unsurdur (*Mustafayev/Azerbaycan*, 2017, § 54).

Sözleşme'nin 3. Maddesi Bağlamında:

- Devlet, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin ihtiyaç duyduğu tıbbi bakımı sağlamakla yükümlüdür (*Kudla/Polonya* [BD], 2000, § 94; *Paladi/Moldova* [BD], 2009, § 71; *Blokhin/Rusya* [BD], 2016, § 136; ayrıca cezaevlerinde yetersiz sağlık hizmeti iddialarının gerekçelendirilmesine ilişkin olarak bk. *Krivolapov/Ukrayna*, 2018, § 76);
- Tıbbi bakımın "uygunluğu" yetkili makamların aşağıdaki koşulları sağlamasını gerektirir: 1) Cezaevinde tutulan kişinin sağlık durumu ve cezaevinde aldığı bakım hizmetiyle ilgili bilgilerin kapsamlı bir şekilde kaydedilmesi (*Khudobin/Rusya*, 2006, § 83; *Eldar Hasanov/Azerbaycan*,

[1] Bu belge Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olup Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece **Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının** sorumluluğu altındadır.

2024, § 104) ve 2) cezaevinde tutulan kişinin doğru teşhis ve uygun bakımdan derhal yararlanması (*Melnik/Ukrayna,* 2006, §§ 104-106) ve 3) bu kişilerin, hastalıklarının gerektirdiği durumlarda, sağlık sorunlarını gidermeyi veya kötüleşmelerini önlemeyi amaçlayan genel bir tedavi stratejisi ile birlikte düzenli ve sistematik izlemeye tabi tutulmaları (*Amirov/Rusya*, 2014, § 93);

- Gerektiği hallerde, ek tıbbi tavsiyelere dayalı olanlar da dâhil olmak üzere, tıbbi tavsiyelere uyulmalı ve tutuklunun, kendisine konulan teşhise uygun tedaviden yararlandığı kanıtlanmalıdır (*Holomiov/Moldova*, 2006, § 117; *Wenner/Almanya*, 2016, § 57);
- Cezaevi ortamında sağlanan bakım hizmeti koşullar açısından "yeterli" olmalıdır. Cezaevlerinde sağlanan tıbbi bakımın düzeyi cezaevi dışında sağlanan sağlık hizmetiyle karşılaştırılabilir olmalıdır: Bu, her tutukluya cezaevi dışındaki en iyi sağlık kurumlarında sağlanan hizmetle aynı düzeyde tıbbi bakım sağlanacağı anlamına gelmez (*Blokhin/Rusya* [BD], 2016, § 137; *Cara-Damiani/İtalya*, 2012, § 66);
- Mahkeme, gerekli bakım düzeyini tanımlamak için yeterli esnekliği koruyarak, "hapis cezasının pratik gerekliliklerini" göz önünde bulundurarak, tutuklunun "insanlık onuruyla uyumlu" olduğu ölçüde, bu konuda her duruma özgü bir karar verir (*Blokhin/Rusya* [BD], 2016, § 138; *Alexanian/Rusya*, 2008, § 140; *Patranin/Rusya*, 2015, § 69).

Sözleşme'nin 8. Maddesi Bağlamında:

- Mahkeme, tutukluların tıbbi verilerinin korunmasının büyük önemini vurgulamıştır. Bu bilgilerin gizliliğine saygı göstermek, sadece hastaların özel hayatını korumak için değil, aynı zamanda tıp mesleğine ve genel olarak sağlık hizmetlerine olan güvenlerini korumak için çok büyük önem arz etmektedir. Böyle bir koruma olmadan, tıbbi bakıma ihtiyacı olan tutuklular, ifşa edileceği korkusuyla tıbbi ihtiyaçları hakkında bilgi vermekten cayabilir ve hatta tıbbi tedavi bile görmek istemeyebilirler (*Szuluk/Birleşik Krallık*, 2009, § 47).

Spesifik Sağlık Sorunları:

Hasta bir kişinin cezaevinde tutulması, Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında bir sorun doğurabilir. Tutuklunun sağlık durumu, yaşı ve ciddi bir fiziksel engelinin bulunması, bu bağlamda dikkate alınması gereken faktörlerdir (*Mouisel/Fransa*, 2002, § 38).

Fiziki Hastalıklar:

Sözleşme'nin 3. maddesi, bir tutuklunun sağlık nedenleriyle serbest bırakılması veya bir devlet hastanesine nakledilmesi yükümlülüğünü içermemektedir. Bununla birlikte, ceza adaletinin düzgün bir şekilde uygulanmasının, insani nitelikte tedbirlerin alınmasını gerektirdiği durumlar olabilir (*Grimailovs/Letonya*, 2013, § 150; *Yunusova ve Yunusov/Azerbaycan*, 2016, § 138; *Enea/İtalya* [BD], 2009, § 58). Bu bağlamda, örneğin ciddi kalp hastalıklarıyla ilgili bir dizi davada 3. maddenin ihlal edildiği tespit edilmiştir (*Ashot Harutyunyan/Ermenistan*, 2010, §§ 105-116; *Kolesnikovich/Rusya*, 2016, §§ 72-81 veya ciddi böbrek hastalıklarıyla ilgili olarak bk. *Holomiov/Moldova*, 2006).

Tutukluluk halinin devamının, tutuklunun sağlık durumuna uygun olup olmadığının değerlendirilmesinde üç faktörün dikkate alınması gerektiğine karar verilmiştir: a) tutuklunun durumu, b) sağlanan bakım hizmetinin kalitesi ve c) başvuranın sağlık durumu göz önünde bulundurulduğunda tutukluluk halinin devamının uygunluğu (*Enea/İtalya* [BD], 2009, § 59).

Diş protezleri, görme sorunları (*V.D./Romanya*, 2010, §§ 94- 100) ve bir tutuklunun gözlüklerine el konulması (*Sliousarev/Rusya*, 2010, §§ 34-44; ayrıca bk. *Xiros/Yunanistan*, 2010, §§ 84-90) ya da ortopedik ayakkabı kullanımı gerekliliği (*Vladimir Vasilyev/Rusya*, 2012, §§ 67-68) gibi diğer farklı tedavi ve teşhisler için tıbbi tedavinin uygulanmasındaki eksiklikler ve/veya tıbbi ekipmana erişim sorunu ile ilgili olarak da 3. maddenin ihlal edildiği tespit edilmiştir.

Teşhisin konulması veya tıbbi tedavinin uygulanmasındaki aşırı gecikmeler, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlaline yol açabilir (*Nogin/Rusya*, 2015, § 97; *Kondrulin/Rusya*, 2016, § 59). Mahkeme ayrıca, bir kişinin cezaevinde tutulduğu sırada sağlanan sağlık hizmetlerine ilişkin uygun kayıtların tutulması gerektiğini vurgulamaktadır (*Iacov Stanciu/Romanya*, 2012, §§ 180-186).

Cezaevinde tedavi için gerekli uzmanlar veya ekipman bulunmadığı halde, bir tutuklunun bir devlet hastanesine nakledilmesinin gerekçesiz olarak reddedilmesi de 3. maddenin ihlalini teşkil edebilir (*Mozer/Moldova Cumhuriyeti ve Rusya* [BD], 2016, § 183; ayrıca bakınız *Dorneanu/Romanya*, 2017, §§ 93-100 ve *Gülay Çetin/Türkiye*, 2013, §§ 114-125).

Engellilik Durumları:

Yetkili makamlar engelli bir kişinin cezaevinde tutulmasına karar verdiklerinde, tutukluluk koşullarının kişinin engelinden kaynaklanan özel bireysel ihtiyaçları karşılamasını sağlamak için özel bir dikkat göstermelidirler (*Z.H./Macaristan*, 2012, § 29*;* *Grimailovs/Letonya*, 2013, § 151; ayrıca bk. *Price/Birleşik Krallık*, 2001, §§ 25-30; *Vincent/Fransa*, 2006, § 103; *Arutyunyan/Rusya*, 2010, § 77; *D.G./Polonya*, 2013, § 177; *Zarzycki/Polonya*, 2013, § 125; *Grimailovs/Letonya*, 2013, §§ 157-162).

Bu bakımdan, ağır fiziksel engeli olan bir kişinin, kendisine yardım sağlaması için diğer tutuklulara muhtaç bırakılması, aşağılayıcı muamele olarak kabul edildiğinden 3. maddeyi ihlal etmektedir (*Engel/Macaristan*, 2010, §§ 27 ve 30; ayrıca bk. *Helhal/Fransa*, 2015, § 62 ve *Topekhin/Rusya*, 2016, § 86). Mahkeme, birçok defa, ciddi bir hastalıktan muzdarip bir kişinin bakımı için ehil olmayan kişilere sorumluluk verilmesi konusunda şüphelerini dile getirmiştir (*Potoroc/Romanya*, 2020, § 77; *Hüseyin Yıldırım/Türkiye*, 2007, § 84).

Yaşlılık:

Özellikle sağlık sorunları olan yaşlı tutukluların tutukluluk hallerinin devam etmesine karar verilmesi (*Farbtuhs/Letonya*, 2004, §§ 56-61; *Contrada/İtalya (no. 2)*, 2014, §§ 83-85; *aksi yönde bir karar (a contrario*) için bk. *Papon/Fransa (no. 1)* (k.k.), 2001), Sözleşme bakımından bir sorun teşkil edebilir.

Bulaşıcı Hastalıklar:

Yetkili makamlar, bulaşıcı hastalıklarla ilgili uygulanacak tedaviyi belirlemek ve iyileşme şansını değerlendirmek amacıyla tutuklunun sağlık durumunu teşhis etmek için yapılacak incelemeleri değerlendirmeye özen göstermelidir (*Testa/Hırvatistan*, 2007, § 10; *Poghossian/Gürcistan*, 2009, § 57; *Cătălin Eugen Micu /Romanya*, 2016, § 58).

Ayrıca, bulaşıcı hastalığı olan tutukluların cezaevinde barınması için uygun şekilde yerleştirilmemesi, 3. madde kapsamında uygun tedavi sorununu ortaya çıkarmaktadır (*Dikaiou/Yunanistan*, 2020, §§ 52-55; ayrıca *aksi yönde bir karar* (*a contrario) için bk. Martzaklis ve diğerleri/Yunanistan*, 2015). Buna karşın, HIV-pozitif tutukluların diğer bütün tutuklularla aynı tıbbi, sıhhi, beslenmeye yönelik ve diğer imkânlardan yararlanıyor olması, Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında bir sorun teşkil etmemektedir (*Korobov ve diğerleri/Rusya* (k.k.), 2006; ayrıca uyuşturucu madde kullanıcıları için bir şırınga değişim programı talebiyle ilgili olarak bk. *Shelley/Birleşik Krallık* (k.k.), 2008).

Mahkeme, *Feilazoo/Malta*, 2021, § 92, davasında (dava göçmenlerin tutulması bağlamında olsa da), başvuranın, genel tutuklama birimlerindeki yaşam alanlarına kabul edilmesi üzerine, Covid-19 salgınına karşı karantinaya alınması gerektiğine dair herhangi bir gösterge bulunmadığını değerlendirmemiştir. Mahkeme, sağlığını tehlikeye atabilecek diğer kişilerin yanına birkaç hafta boyunca yerleştirilmesine yönelik tedbirin, bu konuda herhangi bir değerlendirmenin bulunmaması durumunda, temel sağlık gerekliliklerine uygun bir tedbir olarak değerlendirilemeyeceğini vurgulamıştır.

Mahkeme, HIV (*Alexanian/Rusya*, 2008, §§ 156-158) ile HIV ve Hepatit C'nin (*Fedosejevs/Letonya* (k.k.), 2013, §§ 48-53) yanı sıra kronik Hepatit B'ye bağlı karaciğer sirozu (*Kotsaftis/Yunanistan*, 2008,

§§ 51-61) da dâhil olmak üzere, çeşitli tanıların tedavisini 3. madde kapsamında incelemiştir.

Bu tür bir hastalığın cezaevinde bulaşması halinde, bulaşıcı hastalıklarla ilgili özel bir sorun ortaya çıkmaktadır (*Cătălin Eugen Micu/Romanya*, 2016, § 56). Mahkeme, bulaşıcı hastalıkların ve özellikle de tüberküloz, hepatit ve HIV/Aids'in yayılmasının, özellikle cezaevi ortamında bir halk sağlığı sorunu olarak görülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu konuda Mahkeme, tutukluların cezaevine kabul edilmelerinden sonra makul bir süre içinde, rızalarıyla, hepatit ve HIV/Aids için ücretsiz tarama testlerine erişebilmelerinin arzu edilen bir durum olduğu kanaatine varmıştır (*ibid.*, § 56; ayrıca bk. *Jeladze/Gürcistan*, 2012, § 44; aksi yönde bir (*a contrario*) bir karar için bk. *Salakhov ve Islyamova/Ukrayna*, 2013, §§ 124-125). Bununla birlikte, yetkili cezaevi makamları, cezaevlerinde bulaşıcı hastalıkların bulaşmasını önlemeye yönelik etkili tedbirler alma genel yükümlülüklerinin bir parçası olarak, gecikmeksizin bir soruşturma ve gerekli taramaları yapmakla yükümlüdür (*Machina/Moldova Cumhuriyeti*, 2023, § 44).

Covid-19 salgını bağlamında, Mahkeme, tutukluların fiziksel refahını korumak amacıyla, yetkili makamların, enfeksiyonu önlemeye, cezaevinin içinde yayılmasını sınırlamaya ve bulaşma durumunda uygun tıbbi bakımı sağlamaya yönelik belirli önlemleri alma yükümlülüğünün bulunduğuna karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, önleyici tedbirlerin söz konusu riskle orantılı olması gerektiğini, ancak özellikle yetkili makamların zamanında tepki vermeleri gereken küresel bir salgın gibi yeni bir durumla karşı karşıya kalmaları durumunda, cezaevinin pratik gereklilikleri göz önüne alındığında, bu tedbirlerin yetkili makamlar üzerinde aşırı bir yük oluşturmaması gerektiğini belirtmiştir (*Fenech/Malta*, 2022, § 129).

Her halükarda, Mahkemenin içtihadına göre, başvuranın tutukluluğu sırasında bulaşıcı hastalığa yakalanıp yakalanmadığına bakılmaksızın, Devletin sorumluluğu altındaki tutukluların tedavisini sağlama sorumluluğu vardır ve başvuranın tutulmasından önce muzdarip olmadığı ciddi sağlık sorunları için yeterli tıbbi yardımın sağlanmaması 3. maddenin ihlali anlamına gelebilir (*Shchebetov/Rusya*, 2012, § 71).

Ruhsal Bozukluklara İlişkin Bakım Hizmetleri:

Mahkeme, ruhsal bozukluğu olan tutukluların normal tutuklulardan daha savunmasız olduğunu ve cezaevi yaşamının belirli gerekliliklerinin bu tutukluları sağlık açısından daha büyük risk altına soktuğunu, kendilerini aşağılık hissetme riskini artırdığını ve kaçınılmaz olarak bir stres ve kaygı kaynağı olduğunu kabul etmiştir. Mahkeme, bu türden bir durumun Sözleşme'ye uyumun denetlenmesi konusunda daha dikkatli olunmasını gerektirdiği kanaatindedir (*Rooman/Belçika* [BD], 2019, § 145).

Mahkeme, söz konusu tutukluluk koşullarının 3. maddenin gerekliliklerine uyumlu olup olmadığını değerlendirirken, ruhsal bozuklukları olan tutuklular söz konusu olduğunda, bu kişilerin savunmasızlığını ve bazı durumlarda, belirli bir muamelenin kendi kişilikleri üzerindeki etkileri hakkında tutarlı bir şekilde şikâyetçi olduklarını veya hiç şikâyet edemediklerini dikkate almaktadır (*Sławomir Musiał/Polonya*, 2009, § 87; ayrıca bk. *Murray/Hollanda* [BD], 2016, § 106; *Herczegfalvy/Avusturya*, 1992, § 82 ve *Aerts/Belçika*, 1998, § 66). Ayrıca, Sözleşme'nin 3. maddesinden doğan yükümlülükler, uygun bakımı alabilmeleri için Devleti, tutukluları uygun kurumlara nakletmeye zorunlu kılabilir (*Murray/Hollanda* [BD], 2016, § 105; *Raffray Taddei/Fransa*, 2010, § 63).

Belirlenen tanıya uygun tedavinin ve uygun tıbbi gözetimin uygulanması da hayati önem taşımaktadır (*Murray/Hollanda* [BD], 2016, § 106). Mahkeme ayrıca, tutukluluk halinde sağlanan tıbbi bakım ve tedavilerin uygun olup olmadığını da dikkate almaktadır (*Rooman/Belçika* [BD], 2019, §§ 146-147; *Strazimiri/Arnavutluk*, 2020, §§ 108-112).

Ayrıca, ruhsal bozukluktan muzdarip bir kişinin bakıldığı koşullar, bu kişinin Sözleşme'nin 5. maddesi anlamında özgürlüğünden yoksun bırakılmasının hukuka uygunluğu açısından önemsiz bir husus değildir (*Rooman/Belçika*[BD], 2019, § 194). Dolayısıyla, bir kliniğe veya hastaneye kabulde aşırı gecikme yaşanması Sözleşme'nin 5. maddesi açısından aykırılık teşkil edecektir (*Pankiewicz/Polonya*, 2008, §§ 44-45).

Mahkeme içtihadına göre, bu nedenle, özgürlükten yoksun bırakmanın hukuka uygunluğu ile bunun gerçekleştirildiği koşullar arasında içsel bir bağlantı bulunmaktadır (*Ilnseher/Almanya* [BD], 2018, §§ 139-141). Belirli bir kurumun "uygun" sayılıp sayılamayacağını belirlemek için yapılan inceleme, orada hüküm süren özel tutukluluk koşullarının ve özellikle de ruh sağlığı bozuk olan kişilere uygulanan muamelenin incelenmesini içermelidir (*Rooman/Belçika* [BD], 2019, §§ 208-211).

Bu bağlamda, Mahkeme, tutukluluğun özel koşulları ve ilgili kişilerin uygun tedavi görme olasılığı kadar, kurumun birincil amacını da dikkate almamaktadır (*Bergmann/Almanya*, 2016, § 124; *Kadusic/İsviçre*, 2018, §§ 56 ve 59). Her ne kadar psikiyatri hastaneleri tanımları gereği uygun kurumlar olsa da, Mahkeme, ilgili kişilerin salıverilme ihtimalinden yoksun bırakılmamaları için, bu kurumlara yerleştirmeye tutarlı ve etkili tedavi tedbirlerinin eşlik etmesi gerektiğini vurgulamıştır (*Frank/Almanya* (k.k.), 2010).

Mahkeme, "uygun bakım" kavramı bağlamında, sağlık çalışanlarının görüşlerini ve ulusal makamlar tarafından alınan kararların yanı sıra ulusal ve uluslararası düzeyde kabul edilen daha genel sonuçları da dikkate almaktadır (*Hadžić ve Suljić/Bosna-Hersek*, 2011, § 41). Mahkeme ayrıca, dosyada mevcut bilgiler doğrultusunda, ilgili kişinin gelecekte topluma yeniden kazandırılması amacıyla söz konusu ruhsal bozuklukların tedavisinde bireyselleştirilmiş ve uzmanlaşmış bir tedavi hizmeti olup olmadığını da doğrulamaktadır (*Rooman/Belçika* [BD], 2019, §§ 203 ve 209; ayrıca bk. *Murray/Hollanda* [BD], 2016, §§ 107-112 ve *Epure/Romanya*, 2021, §§ 75-76).

Madde Bağımlılığı:

Mahkeme ayrıca madde bağımlılığının tıbbi tedavisi ve cezaevinde madde kullanımı ile ilgili özel konularla ilgili davaları da incelemiştir.

Madde bağımlılığının tıbbi tedavisi ile ilgili olarak Mahkeme, yetkili makamların bireyin sağlık durumunu doğru bir şekilde değerlendirme ve uygun tedavi ve bakımı sunma yükümlülüğü bulunduğuna karar vermiştir. Bu yükümlülüğe uyulması, davanın kendine özgü koşullarına dayanır (*McGlinchey ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 2003; *Wenner/Almanya*, 2016; 8. madde bağlamında bk. *Abdyusheva ve diğerleri/Rusya*, 2019).

Mahkeme, cezaevlerindeki madde bağımlılığıyla ilgili olarak, bir tutuklunun uyuşturucu maddeye erişimi olabileceği yönündeki nesnel gerçeğin, tek başına Devletin Sözleşme kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediği anlamına geldiği kanaatine varamaz. Bu bağlamda Mahkeme, yetkili makamların uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele etmek için tedbirler alması gerekmesine rağmen, bunu mutlak bir şekilde yapacaklarını garanti edemeyeceklerini ve bu konuda kullanılacak yöntemi seçme konusunda geniş bir takdir yetkisine sahip olduklarını vurgulamıştır (*Marro ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2014, §§ 45-51; ayrıca bk. *Patsaki ve diğerleri/Yunanistan*, 2019 ve *Sahraoui ve diğerleri/Fransa*,2024).

Sağlıkla İlgili Diğer Hususlar

Pasif Sigara İçiciliği:

Mahkeme, Avrupa Konseyine üye devletler arasında cezaevlerinde pasif sigara içiciliğine karşı koruma konusunda bir fikir birliği bulunmadığını kaydetmiştir. Bazı devletlerde sigara içenler sigara içmeyenlerle birlikte hücrelere yerleştirilirken, diğerlerinde sigara içenler ayrı tutulmaktadır. Bazı Devletler bir tutuklunun sigara içmesine izin verilen alanları sınırlandırırken, diğerleri sınırlandırmamaktadır (*Aparicio Benito/İspanya* (k.k.), 2006).

Bununla birlikte, sağlık nedenlerinin gerektirdiği durumlarda, yetkili makamlar bir tutuklunun, pasif sigara içiciliğinin zararlı etkilerinden korunması için tedbirler almak zorunda kalabilir (*Elefteriadis/Romanya*, 2011; *Florea/Romanya*, 2010; aksi yönde *(a contrario)* bir karar için bk. *Stoine Hristov/Bulgaristan (no. 2)*, 2008, §§ 43-46).

Mahkeme ayrıca, pasif sigara içiciliğinin, başka türlü yetersiz olan tutukluluk koşullarını ağırlaştıran bir faktör olabileceği kanaatine varmıştır (*Sylla ve Nollomont/Belçika*, 2017, § 41).

Açlık Grevi:

Tutukluların açlık grevi yapması ve yetkili makamların buna tepkisi, Sözleşme'nin farklı hükümleri kapsamında ve Mahkemenin bu hükümlere ilişkin içtihadının farklı açılarından sorunlara yol açabilir.

Sözleşme'nin 2. maddesi gereğince, Mahkeme, yetkili makamların, özellikle uygun tıbbi bakım uygulayarak, tutuklunun fiziksel bütünlüğünü korumak için gerekli önlemleri alıp almadıklarını; tutuklunun herhangi bir müdahaleyi reddetmesini kabul ettikleri için hangi durumlarda eleştirilemeyeceklerini incelemektedir (*Horoz/Türkiye*, 2009, §§ 22-31).

Açlık grevindeki tutukluların zorla beslenmesine ilişkin olarak Mahkeme, bu durumun bireyin fiziksel bütünlük hakkı ile Devletin Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüğü arasında bir çatışmaya yol açabileceğini değerlendirmiştir (*Nevmerzhitsky/Ukrayna*, 2005, § 93). Bu bağlamda, yerleşik tıbbi kavramlara göre terapötik gereklilik tarafından dikte edilen bir tedbirin - zorla besleme gibi - ilke olarak insanlık dışı veya aşağılayıcı olarak değerlendirilemeyeceğine karar vermiştir. Mahkemenin aşağıdaki hususların sağlandığına ikna olması gerekmektedir: 1) Tıbbi gerekliliğin ikna edici bir şekilde ortaya konmuş olması, 2) Zorla besleme kararına eşlik etmesi gereken prosedürel güvencelere saygı gösterilmesi ve 3) Bir başvuranın açlık grevi sırasında zorla beslenmesinin, Mahkemenin Sözleşme'nin 3. maddesine ilişkin içtihadında öngörülen asgari ağırlık eşiğini aşan bir muamele teşkil etmemesi gerektiği (*ibid.*, § 94*; Ciorap/Moldova*, 2007, § 77; ayrıca bk. *Özgül/Türkiye* (k.k.), 2007; *Rappaz/İsviçre* (k.k.), 2013).

Buna ek olarak Mahkeme, tutuklunun protestosunun gerçek niyetinin ve gerçek nedenlerinin belirlenmesinin esas olduğunu ve eğer bu nedenler tamamen abartılı değilse, aksine tıbbi konularda yönetimin ciddi başarısızlıklarına işaret ediyorsa, yetkili makamların gerekli özeni göstermesi ve uygun bir çözüm bulmak amacıyla, elbette ki tutukluluğun meşru kısıtlamalarının getirebileceği kısıtlamalara tabi olmak kaydıyla, grevcilerle derhal müzakerelere başlaması gerektiğini vurgulamıştır (*Yakovlyev/Ukrayna*, 2022, § 43).

Bazı durumlarda Mahkeme, İç Tüzüğünün 39. maddesi uyarınca, başvuranları, açlık grevini sonlandırmaya davet etmiştir (*Ilaşcu ve diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], 2004, § 11; *Rodić ve diğerleri/Bosna-Hersek*, 2008, § 4).

Hapishanede uzun süreli açlık grevi sonucunda Wernicke-Korsakoff sendromundan (tiamin eksikliğinden kaynaklanan belirli beyin fonksiyonlarının kaybını içeren bir beyin bozukluğu) muzdarip hükümlülerin yeniden hapsedilmesi, 3. madde alanında bir sorun teşkil edebilir (örneğin bk. *Tekin Yıldız/Türkiye*, 2005, § 83; *aksi yönde* (*a contrario*) bir karar için bk. *Sinan Eren/Türkiye*, 2005, § 50).

Tutukluluk koşullarını protesto eden tutukluların toplu açlık grevlerini kırmak için yetkili makamlar tarafından güç kullanılması da, Sözleşme'nin 3. maddesi açısından bir sorun teşkil edebilir (şu davada olduğu gibi: *Karabet ve diğerleri/Ukrayna*, 2013, §§ 330-332; *aksi yönde* (*a contrario*) bir karar için bk. *Leyla Alp ve diğerleri/Türkiye*, 2013, §§ 88-93).

Önemli Örnekler

- *Enea/İtalya* [BD], 2009 – Özellikle ciddi durumlarda, ceza adaletinin düzgün bir şekilde idare edilmesinin insani tedbirlerin alınmasını gerektirdiği durumların ortaya çıkabilmesi;
- *Blokhin/Rusya* [BD], 2016 – Devletin özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere gerekli ve uygun tıbbi bakımı sağlama yükümlülüğü;
- *Murray/Hollanda* [BD], 2016 – Tıbbi yardım ve gözetimden yararlanabilmeleri için sağlık durumlarının değerlendirilmesi gereken ruhsal bozukluklardan muzdarip tutukluların savunmasızlığının vurgulanması;
- *Ilnseher/Almanya* [BD], 2018 – Ruhsal bozukluktan muzdarip bir kişi söz konusu olduğunda, özgürlükten yoksun bırakmanın yasallığı ile bunun gerçekleştirildiği koşullar arasındaki bağlantı;
- *Rooman/Belçika* [BD], 2019 – Ruhsal bozukluktan muzdarip bir kişinin tutulmasının tedavi edici bir amacı olmalıdır; yani yetkili makamlar kişinin özgürlüğünü yeniden kazanmasına yardımcı olmak için uygun tedaviyi uygulamalıdır;
- *Herczegfalvy /Avusturya*, 1992 – Başvuranın bir psikiyatri hastanesine kapatılması nedeniyle savunmasız bir konumda olduğu ve bu nedenle karar verme veya şikâyette bulunma yeteneğine tam olarak sahip olamaması;
- *Price/Birleşik Krallık*, 2001 – Ağır engelli bir kişinin yatak yarası riski altında olduğu ve bağımsız olarak tuvalete gidemediği veya yıkanamadığı koşullarda tutulması;
- *Nevmerzhitsky/Ukrayna*, 2005 – Açlık grevinde olan tutuklu başvuranın beslenmeyi reddetmesine rağmen, zorla ve acımasızca beslenmesiyle ilgili olarak, bireyin fiziksel bütünlük hakkı ile Devletin 2. madde kapsamındaki pozitif yükümlülüğü arasındaki çatışma;
- *Alexanian/Rusya*, 2008 – Hapis cezasının pratik gereklilikleri göz önünde bulundurularak, tutuklunun insanlık onuru ile uyumlu olması gereken gerekli bakımın düzeyi;
- *Marro ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2014 – Yetkili makamların, cezaevlerinde uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele etmek için tedbirler alma yükümlülüğü;
- *Cătălin Eugen Micu/Romanya*, 2016 – Bulaşıcı hastalığın cezaevinde bulaşması;
- *Wenner/Almanya*, 2016 – Yetkili makamlar tarafından tutuklulara bağımsız bir uzmandan tıbbi tavsiye alma imkânı tanınması;
- *Feilazoo/Malta*, 2021, § 92 – Göçmenlerin alıkonulmasının bir parçası olarak yeni gelenlerle birlikte Covid-19 için karantinaya yerleştirilmesi;
- *Fenech/Malta*, 2022, § 129 – Cezaevinde Covid-19 bulaşmasına karşı sağlanan koruma.

Genel İlkelerin Özeti

- *Blokhin/Rusya* [BD], 2016, §§ 136-138;
- *Murray/Hollanda* [BD], 2016, §§ 101-127;
- *Rooman/Belçika* [BD], 2019, §§ 143-148, 190-214.

Diğer Atıflar

Diğer Ana Temalar:

- Tıbbi İhmal (2. Madde)
- İntihar (2. Madde)
- Tutuklular ve Ayrımcılık (14. Madde)

BAŞLICA İÇTİHAT ATIFLARI

İlke Kararları:

- *Herczegfalvy/Avusturya* [BD], 24 Eylül 1992, A Serisi no. 244 (3. maddenin ihlal edilmemesi; başvuranın yazışmalarına ilişkin olarak 8. maddenin ihlal edildiği, ancak gördüğü tıbbi tedaviye ilişkin olarak ihlal edilmediği);
- *Kudla/Polonya* [BD], 26 Ekim 2000, no. 30210/96, AİHM 2000-XI (3. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Nevmerzhitsky/Ukrayna*, 5 Nisan 2005, no. 54825/00, 2005-II (özetler) (tıbbi yardım ve tedavi sağlanmaması ve zorla beslenme nedeniyle 3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Enea/İtalya* [BD], no. 74912/01, 17 Eylül 2009; (3. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Mozer /Moldova Cumhuriyeti ve Rusya* [BD], no. 11138/10, 23 Şubat 2016 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Blokhin/Rusya* [BD], no. 47152/06, 23 Mart 2016 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Murray/Hollanda* [BD], no. 10511/10, 26 Nisan 2016 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Rooman/Belçika* [BD], no. 18052/11, 31 Ocak 2019 (2004 yılının başından 2017 yılının Ağustos ayına kadar 3. maddenin ihlal edilmesi; 2017 yılının Ağustos ayından yargılamanın başladığı tarihe kadar 3. maddenin ihlal edilmemesi; 5. maddenin 1. fıkrasının ihlal edilmemesi).

Diğer Davalar:

- *Aerts/Belçika*, no. 25357/94, 30 Temmuz 1998, AİHM 1998-V (3. maddesinin ihlal edilmemesi);
- *Papon/Fransa (no. 1)* (k.k.), no. 64666/01, AİHM 2001-VI (3. madde: kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Mouisel/Fransa*, no. 67263/01, AİHM 2002-IX (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *McGlinchey ve diğerleri/Birleşik Krallık*, no. 50390/99, AİHM 2003-V (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Farbtuhs/Letonya*, no. 4672/02, 2 Aralık 2004 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Tekin Yıldız/Türkiye*, no. 22913/04, 10 Kasım 2005 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Sinan Eren/Türkiye*, no. 8062/04, 10 Kasım 2005 (3. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Melnik/Ukrayna*, no. 72286/01, 28 Mart 2006 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Khoudobine/Rusya*, no. 59696/00, AİHM 2006-XII (özetler) (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Holomiov/Moldova*, no. 30649/05, 7 Kasım 2006 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Aparicio Benito/İspanya* (k.k.), no. 36150/03, 13 Kasım 2006 (Sözleşme'nin 2 ve 8. maddeleri: kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Özgül/Türkiye* (k.k.), no. 7715/02, 6 Mart 2007 (3 madde: Kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Hüseyin Yıldırım/Türkiye*, no. 2778/02, 3 Mayıs 2007 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Ciorap/Moldova*, no. 12066/02, 19 Haziran 2007 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Testa/Hırvatistan*, no. 20877/04, 12 Temmuz 2007 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Pankiewicz/Polonya*, no. 34151/04, 12 Şubat 2008 (5. maddenin 1. fıkrasının ihlal edilmemesi);
- *Kotsaftis/Yunanistan*, no. 39780/06, 12 Haziran 2008 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Stoine Hristov/Bulgaristan (no. 2)*, no. 36244/02, 16 Ekim 2008 (8. madde: Kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk);

- *Alexanian/Rusya*, no. 46468/06, 22 Aralık 2008 (3. maddenin ihlal edilmesi; 5. maddenin 3. fıkrasının ihlal edilmesi);
- *Sławomir Musiał/Polonya*, no. 28300/06, 20 Ocak 2009 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Poghossian/Gürcistan*, no. 9870/07, 24 Şubat 2009 (Ameliyat sonrası bakım ve tedavi ile ilgili olarak 3. maddenin ihlal edilmemesi; viral hepatit C teşhisinin ardından bakım ve tedavi eksikliği ile ilgili olarak 3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Paladi/Moldova* [BD], no. 39806/05, 10 Mart 2009 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Horoz/Türkiye*, no. 1639/03, 31 Mart 2009 (2. maddenin ihlal edilmemesi);
- *V.D./Romanya*, no. 7078/02, 16 Şubat 2010 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Sliousarev/Rusya*, no. 60333/00, 20 Nisan 2010 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Engel/Macaristan*, no. 46857/06, 20 Mayıs 2010 (3. maddenin ihlal eidlmesi);
- *Ashot Harutyunyan/Ermenistan*, no. 34334/04, 15 Haziran 2010 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Xiros/Yunanistan*, no. 1033/07, 9 Eylül 2010 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Florea/Romanya*, no. 37186/03, 14 Eylül 2010 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Frank/Almanya* (k.k.), no. 32705/06, 28 Eylül 2010 (5. maddenin 1. fıkrası: Kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Jasinskis/Letonya*, no. 45744/08, 21 Aralık 2010 (2. maddenin ihlal edilmesi (esas ve usul yönünden));
- *Raffray Taddei/Fransa,* no. 36435/07, 21 Aralık 2010 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Elefteriadis/Romanya*, no. 38427/05, 25 Ocak 2011 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Hadžić ve Suljić/Bosna-Hersek*, no. 39446/06 ve 33849/08, 7 Haziran 2011 (5. maddenin 1. fıkrasının ihlal edilmesi);
- *Vladimir Vasilyev/Rusya*, no. 28370/05, 10 Ocak 2012 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Cara-Damiani/İtalya*, no. 2447/05, 7 Şubat 2012 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Shchebetov/Rusya*, no. 21731/02, 10 Nisan 2012 (2. maddenin ihlal edilmemesi (esas ve usul yönünden); 3. madde: Kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Z.H./Macaristan*, no. 28973/11, 8 Kasım 2012 (3. maddenin ihlali);
- *Jeladze/Gürcistan*, no. 1871/08, 18 Aralık 2012 (2008 yılının Ekim ayına kadar 3. maddenin ihlal edilmesi; 2008 yılının ekim ayından itibaren 3. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Karabet ve diğerleri/Ukrayna*, no. 38906/07 ve 52025/07, 17 Ocak 2013 (3. maddenin ihlal edilmesi (esas ve usul yönünden));
- *D.G./Polonya*, no. 45705/07, 12 Şubat 2013 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Gülay Çetin/Türkiye*, no. 44084/10, 5 Mart 2013 (3. maddenin tek başına ve 14. maddeyle birlikte ihlal edilmesi);
- *Zarzycki/Polonya*, no. 15351/03, 12 Mart 2013 (3. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Salakhov ve Islyamova/Ukrayna*, no. 28005/08, 14 Mart 2013 (2 . maddenin ihlal edilmesi (esas ve usul yönünden) ve 3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Rappaz/İsviçre* (k.k.), no. 73175/10, 26 Mart 2013 (2 ve 3. maddeler: Kabul edilemez: Açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Grimailovs/Letonya*, no. 6087/03, 25 Haziran 2013 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Fedosejevs/Letonya* (k.k.), no. 37546/06, 19 Kasım 2013 (3. madde: Kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Leyla Alp ve diğerleri/Türkiye,* no. 29675/02, 10 Aralık 2013 (2 ve 3. maddelerin ihlal edilmemesi (esas yönünden); 2 ve 3. maddelerin ihlal edilmesi (usul yönünden));

- *Contrada/İtalya (no. 2)*, no. 7509/08, 11 Şubat 2014 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Marro ve diğerleri/İtalya* (k.k.), no. 29100/07, 8 Nisan 2014 (2. maddenin davaya uygulanamaması);
- *Amirov/Rusya*, no. 51857/13, 27 Kasım 2014 (3. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Karsakova/Rusya*, no. 1157/10, 27 Kasım 2014 (2. maddenin ihlal edilmesi (esas ve usul yönünden));
- *Nogin/Rusya,* no. 58530/08, 15 Ocak 2015 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Helhal/Fransa,* no. 10401/12, 19 Şubat 2015 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Martzaklis ve diğerleri/Yunanistan,* no. 20378/13, 9 Temmuz 2015 (3. maddenin tek başına veya 14. maddeyle birlikte ihlal edilmesi);
- *Patranin/Rusya*, no. 12983/14, 23 Temmuz 2015 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Cătălin Eugen Micu/Romanya*, no. 55104/13, 5 Ocak 2016 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Bergmann/Almanya,* no. 23279/14, 7 Ocak 2016 (5. maddenin 1. fıkrasının ihlal edilmemesi);
- *Kolesnikovich/Rusya,* no. 44694/13, 22 Mart 2016 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Topekhin/Rusya,* no. 78774/13, 10 Mayıs 2016 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Yunusova ve Yunusov/Azerbaycan*, no. 59620/14, 2 Haziran 2016 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Wenner/Almanya*, no. 62303/13, 1 Eylül 2016 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Kondrulin/Rusya*, no. 12987/15, 20 Eylül 2016 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Mustafayev/Azerbaycan,* no. 47095/09, 4 Mayıs 2017 (2. maddenin ihlal edilmesi (esas ve usul yönünden));
- *Dorneanu/Romanya*, no. 55089/13, 28 Kasım 2017 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Kadusic/İsviçre*, no. 43977/13, 9 Ocak 2018 (5. maddenin 1. fıkrasının ihlal edilmesi);
- *Krivolapov/Ukrayna*, no. 5406/07, 2 Ekim 2018 (3. madde: Kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Patsaki ve diğerleri/Yunanistan,* no. 20444/14, 7 Şubat 2019 (2. maddenin usul yönünden ihlal edilmesi; 2. maddenin esas yönünden ihlal edilmemesi);
- *Strazimiri/Arnavutluk*, no. 34602/16, 21 Ocak 2020 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Potoroc/Romanya,* no. 37772/17, 2 Haziran 2020 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Dikaiou/Yunanistan,* no. 77457/13, 16 Temmuz 2020 (3. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Feilazoo/Malta*, no. 6865/19, 11 Mart 2021 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Epure/Romanya*, no. 73731/17, 11 Mayıs 2021 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Fenech/Malta*, no. 19090/20, 1 Mart 2022 (3. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Yakovlyev/Ukrayna*, no. 42010/18, 8 Aralık 2022 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Machina/Moldova Cumhuriyeti*, no. 69086/14, 17 Ocak 2023 (3. maddenin ihlal edilmesi);
- *Sahraoui ve diğerleri/Fransa*, no. 35402/20, 11 Temmuz 2024 (3. maddenin ihlal edilmemesi);
- *Eldar Hasanov/Azerbaycan*, no. 12058/21, 10 Ekim 2024 (3. maddenin ihlali).